

7. Типове положення про ДЮСШ (СДЮШОР) затверджене Мінмолодьспорту 2.09.92р.

Ярчук Г. В. Организации в сфере физической культуры

В статье рассматриваются основные признаки и характеристики организаций в сфере физической культуры. Выделяется внутренняя и внешняя среда, где внутреннюю среду организации составляют цели деятельности, структура, задачи, технологии, люди. При этом внешняя среда организации разделяется на ближайшую и отдаленную. Из ближайшей среды организация получает ресурсы, потребителей и т. п. В отдаленной среде действуют экономические, социокультурные, политические и другие факторы.

Ключевые слова : организации физической культуры, внутренняя и внешняя среда.

Yarchuk G. Physical Training Organization.

The article considers the principle features and characteristics of physical training organizations. The internal and external ambient is defined. The internal ambient of organization consists of activities purposes, structure, tasks, technology and people. The external ambient of an organization is divided in close and distant ambient. The organization gets the resources and customers from the close ambient. The economical, social and cultural, political and other factors are functioning in the distant ambient.

Key words : physical training organizations, internal and external ambient.

Бондар С. П.

Інститут педагогіки НАПН України

**МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ
ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ**

В статті аналізуються негативні наслідки примусового характеру навчання, розглядаються методи навчання, які активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів: їх сутність, переваги, класифікація.

***Ключові слова:** активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, особистісні знання учня, примусовий характер навчання, методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, сутність, класифікація.*

Основна парадигма сучасної освіти – це її орієнтованість на особистість. Освіта – це перш за все, становлення людини, знаходження самого себе, свого образу, неповторності й індивідуальності. Дати освіту людині – це значить допомогти їй стати суб'єктом культури, навчити життєтворчості. Особистісно орієнтована освіта – це *не формування* особистості із завданими зовні властивостями і характеристиками, а *створення необхідних умов* для її розвитку у відповідності до внутрішніх закономірностей її генезису, прояв в повній мірі себе, реалізація своїх творчих можливостей. Серед цих умов чільне місце займають методи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Концептуальною основою нової педагогіки є твердження, що людина – це саморозвиваюча система, так як усе, що людина здобуває зовні, вона пропускає через свою свідомість і свою душу. Всі зміни в системі освіти розглядаються в контексті вдосконалення особистості, творення людини на кожному етапі навчання, на уроці, на занятті.

Сучасна освіта – це освіта для людини. Її стержень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє використати набуті знання і вміння для творчого розв'язку проблем, уміє аналізувати і опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни. Завдання школи – «виростити» людину, здібну до культурного творення, продуктивного діалогу з природою і з соціумом.

Розглядаючи проблему активізацію навчальної пізнавальної діяльності учнів, ми

керувалися такими вихідними положеннями:

– *знання* – це надбання особистості, яке вона застосовує у практичній і пізнавальній діяльності, або передає іншій людині під час спілкування, джерелом знань може бути інша людина, з якою учень вступає в комунікацію, тому сучасний процес навчання потребує *діалогового* спілкування вчителя і учнів, а також між самими учнями в процесі здобування нових знань;

– оскільки знань, що отримуються під час навчання, не вистачає людині на все трудове життя, роль вчителя змінюється. Навички і знання, здобуті в школі, є важливими, але вже не є найважливішим завданням. Набагато важливішим для учня стає проблема здатності навчатися самостійно. Сучасна людина живе в суспільстві *змін*, тоді як раніше, у ХХ столітті, багажа знань вистачало надовго. Сучасне ХХІ століття змушує людину вчитися впродовж усього життя, тому їй необхідно навчитися в шкільні роки оволодіти різними засобами обробки інформації, вміти працювати з текстом, вміти інформацію узагальнити, згорнути, розгорнути, шукати, робити вибір.

Таким чином, сучасна школа не тільки навчає – школа творить (формує) особистість, яка здатна вчитися і яка хоче вчитися, при чому вчитися не просто заради процесу, а у співвідношенні зі своїми особистісно значущими потребами.

Вчитель іде в клас з головною метою дати школярам нову інформацію (як часто думає вчитель – передати знання, але їх практично передати неможливо). Досвідчений педагог знає, що викладена *навчальна інформація* – це іще *не знання учня*. Наукою доведено, що *80% інформації*, яку чує учень на уроці, забувається в той же день, якщо учень самостійно над нею не попрацював (не повторив, не проговорив, не записав), тільки *20% інформації* зберігається у пам'яті дещо довше, в залежності від рівня її актуальності для учня.

Отже, перед учителем постає завдання – забезпечити переведення наукових знань у особистісні знання учня. Це можливо при певних умовах: внутрішнім прийняттям цієї інформації учнем, переведенням її «на свою мову», зв'язком її із знаннями, які він має.

При застосуванні традиційних методів навчання вчитель спонукає учня зробити достатньо велику за обсягом роботу самостійно як у класі, так і вдома, він має *проконтролювати і оцінити* її результативність, а у випадку невиконання завдання застосувати необхідні санкції. Систематично і успішно виконувати весь цей процес удається тільки вимогливим до себе дітям і владним педагогам. Вчитель досягає того, що учень виучує новий матеріал, але при цьому виникає цілий блок негативних психологічних наслідків. Така методика будується *на примусі*.

Основним результатом *примусу* є або *відторгнення діяльності*, яка нав'язана особистості, або *інтерферентне* (байдуже) ставлення до неї. Не випадково, що, за дослідженнями вчених, тільки 4-7% учнів школи і 7-11% студентів вузів зберігають інтерес до навчання.

Оскільки існує *закономірність*, чим *сильніше примушувати дитину до діяльності*, тим *сильніше вона відштовхується від неї*, як від чужої, непотрібної їй. Відомий психотерапевт В. Леві в одній із своїх праць писав: “За роки лікарської практики я дуже близько пізнав не одну сотню людей, маленьких і великих, які *не віталися, не вмивалися, не чистили зуби, не читали книг, не займалися* (спортом, музикою, ручною працею, мовою..., самовдосконаленням), *не працювали, не женилися, не лікувались* і т.д. і т.п. тільки тому, що їх до цього змушували. Чи завжди це так? Ні, не завжди, але часто, і дуже часто, щоб це можна було назвати випадковістю”. (В. Леві. Нестандартний ребенок. – М., 1963. – С. 91).

Примусова, байдужа робота – це *псевдодіяльність*, яка не пропускається, не переживається особистістю через себе. Якщо така робота все-таки виконується учнем, вона, як правило, не зачіпає глибоких внутрішніх основ особистості, не засвоюється школярами, надовго заохотити їх до такої роботи не вдається. Прикладом того може служити те, що з одного боку учні добросовісно виучують правила граматики, а з другого – відсутність у них

елементарної грамотності. *Примушування деформує суб'єктивні основи учнівської діяльності*, що обумовлює відсутність у школярів мотивів і *розвинутих потреб власної діяльності*, що веде до безініціативності, небажання включатись в будь-які види діяльності, загальної апатії. Це призводить до втрати навички самостійно організовувати власну діяльність.

В основі примусу закладено маніпулювання іншою людиною, її дресирування. Це досягається тим, що в такій технології, орієнтованій тільки на передачу інформації, 90% загального бюджету часу учня відводиться на виконання репродуктивних дій (дій за зразком). Учень розв'язує задачу за формулою, виконує вправу за вивченим правилом і т.п. На вчителя покладається вся відповідальність за відтворення дій учня. *Творчість* у такій системі навчання не стимулюється, а навпаки навіть гальмується, оскільки перевантаження учнів інформацією в рамках виконавської діяльності засмічує мозок дитини.

Примушування провокує агресивно-репресивне середовище у школі, яке негативно впливає як на учня, так і на вчителя в плані їх фізичного і морального здоров'я. Великий філософ і лікар Авіцена провів цікавий експеримент. Він узяв двох овець, посадив їх у однакові клітки і створив рівні умови розвитку. Різниця була тільки в тому, що перед кліткою однієї овечки була картина, на якій були зображені залиті сонцем луки, на яких гуляли такі ж овечки, а перед другою – була зображена клітка з вовком, який роздирав свої жертви. Про результати легко здогадатись: перша тварина росла здоровою і веселою, друга – чахлою, слабкою і скоро загинула. І. П. Павлов підкреслює, що позитивні емоції тонізують роботу півкуль головного мозку, негативні – гальмують, пригнічують. Позитивні емоції – могутні збудники і натхненники людської діяльності. Педагогіка, побудована на примусі, породжує у дітей тривогу, страх бути приниженими і неспроможними.

У школярів ситуація примусу і постійного зовнішнього контролю призводить до наступних наслідків:

- гальмується розвиток творчих здібностей школярів;
- блокується активність і самостійність у розв'язку навчально-пізнавальних завдань;
- виникає недовіра у власних силах, страх допустити помилку;
- як свідчить досвід, у третини школярів у зв'язку з перевантаженням,

перенапруженням, страхом, тривогою (особливо в процесі прискіпливого опитування на початку кожного уроку), принизливими епітетами, що отримують діти в школі, в сім'ї, виникають невротичні зміни психіки, які називаються *дидактогенними неврозами*, що суттєво утруднює засвоєння нових знань.

Відомо, що розвиток дитини починається з безпосереднього емоційного спілкування з дорослим, потім здійснюється через ігрову діяльність, в якій дитина виступає *суб'єктом* власного розвитку. Проте, з приходом до школи ця лінія різко обривається, так як дитина стає *об'єктом* впливу багатьох учителів. Ці зміни і викликають хворобливі переживання дитини, з погіршенням її самопочуття, втрати інтересу до навчання. Тому так важливо застосовувати такі методи навчання, які збуджують інтерес до навчання, це перш за все різні ігрові методи. Учителю, насамперед, потрібно викликати і посилити в учнів власні корисні мотиви діяльності, активізувати пов'язані з ними потреби, пропонувати засвоєти навчальний матеріал, для якого характерні новизна, практична спрямованість, протиріччя, відповідність інтересам учнів.

Педагогічною наукою і власним досвідом встановлено основні фактори, які сприяють позитивному ставленню учнів до навчального процесу і його результатів, це: пізнавальний інтерес; нестандартний характер навчально-пізнавальної діяльності; змагальність; ігровий характер занять; емоційність; проблемність.

Якщо виходити із сучасної парадигми освіти – особистісно-орієнтованого навчання, то учень у навчальному процесі може бути *об'єктом, суб'єктом, суб'єктом взаємодії*. Коли умовно учень є об'єктом навчання, то застосовані вчителем методи для засвоєння

навчального матеріалу за характером пізнавальної діяльності будуть *пасивними* (учень слухає, записує, запам'ятовує, відтворює). Термін «*пасивні методи навчання*» є умовним, адже будь-яка організація навчального процесу неодмінно передбачає певний рівень пізнавальної активності суб'єкта (учня), інакше досягнення навіть мінімального результату не можливе. Така навчальна взаємодія між учителем і учнем буде мати *об'єктно-суб'єктний* характер, а застосовані методи можна віднести до групи *активно-пасивних*. До таких методів віднесемо класичні методи: лекція-монолог, розповідь, пояснення, інструктаж, опитування учнів.

Якщо учень бере активну участь у здобуванні нових знань, стає *суб'єктом* навчання (бере участь у бесіді, пропонує свої розв'язки, доповнює відповідь, аналізує, порівнює і т. п.), то застосовані методи називають *активними*.

До групи активних методів навчання належать ті, що:

1) *інтенсифікують* процес навчання (проблемний виклад, евристична бесіда, діалог, дискусія, проблемне завдання, «мозковий штурм», рольова гра тощо);

2) *спеціально орієнтують* на розвиток самостійності учня як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності (самостійні дослідницькі завдання, самостійна робота, творчі роботи, лабораторні роботи, вікторини, аукціони тощо);

3) *органічно поєднують у єдиний пізнавальний процес навчання (засвоєння знань і наукову творчість, оволодіння науковою теорією) й розв'язання практичних проблем* (метод проектів, індивідуальні проекти, науково-дослідні роботи, метод прогнозування, моделювання, аналогій, пошукові методи тощо).

Активні методи за характером навчально-пізнавальної діяльності можуть бути розділені на 3 групи:

– *методи проблемного навчання* (проблемна лекція, евристична бесіда, дослідницький метод, творчі завдання тощо);

– *групові методи* (діалогові методи, робота в малих групах, творче групове завдання, колективні проекти тощо);

– *індивідуальні проекти* (методи самостійної роботи, індивідуальні проекти, проблемні завдання, тренінги тощо).

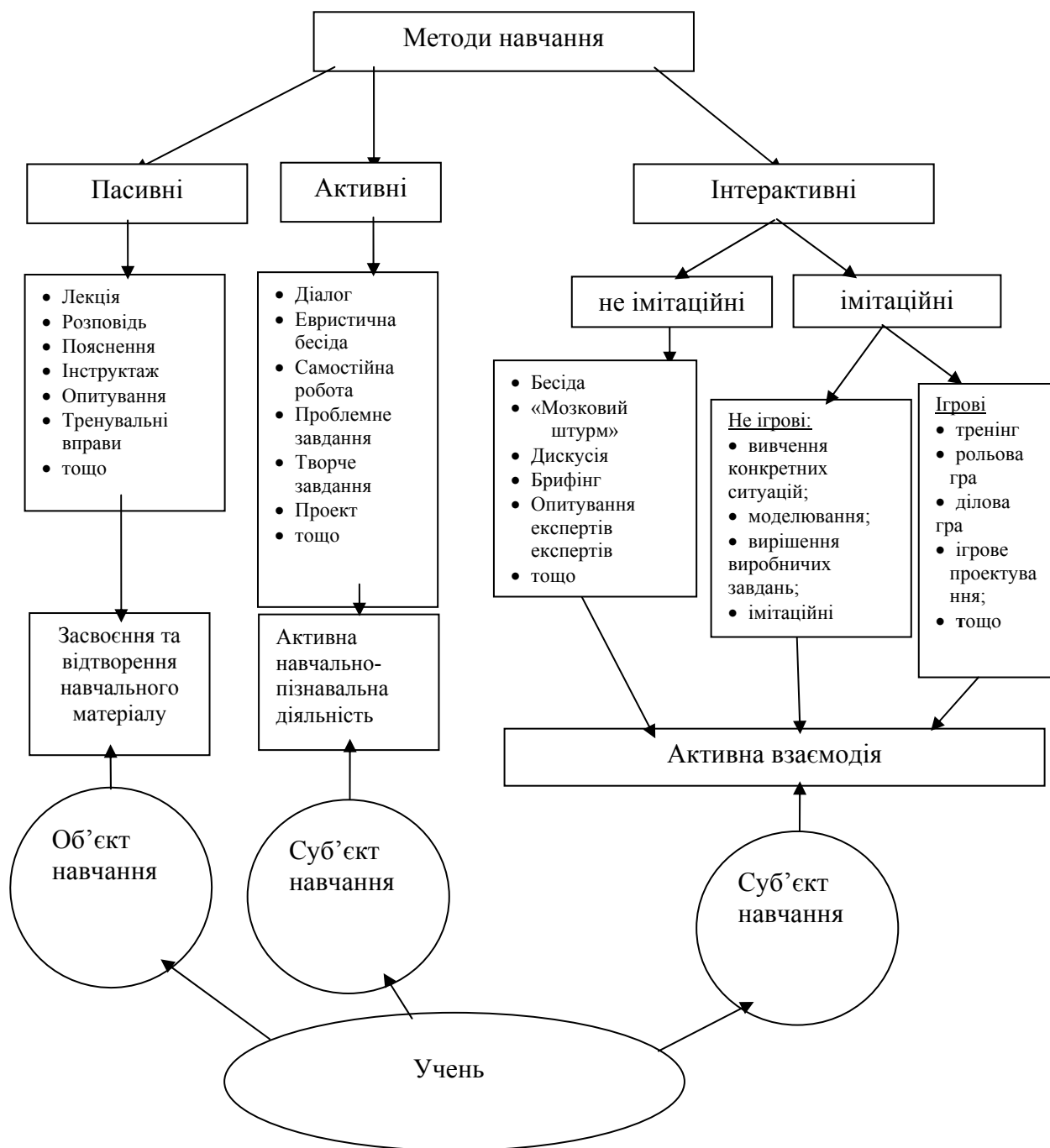
Якщо учень виступає рівноправним партнером під час вивчення нового матеріалу, тобто виступає *суб'єктом навчальної взаємодії* вчителя і учнів, то застосовані методи називають *інтерактивними*. Реалізація поставлених завдань перед сучасною школою неможлива без застосування інтерактивних методів, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні, ситуаціях вибору, вільного обміну думками, авансування успіху.

Інтерактивні методи навчання – це такі способи взаємозв'язаної діяльності, коли навчання відбувається у *взаємодії вчителя та учнів* з метою спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистості учня.

Інтерактивні методи можна поділити на дві підгрупи: *неімітаційні* та *імітаційні*. *Неімітаційні* методи – проблемний семінар, бесіда, дискусія, диспут, брифінг, проекти тощо. До *імітаційних* віднесемо *не ігрові* та *ігрові*: *неігрові* – аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, прес-конференції, інсценування, взаємонавчання тощо, до *ігрових* – тренінг, ділова гра, рольова гра, ігрове проектування тощо.

Представимо схематично в узагальненому вигляді класифікацію методів навчання за ступенем пізнавальної активності учнів і взаємодії вчителя і учнів (див. схему).

Класифікація методів навчання за ступенем пізнавальної активності і взаємодії вчителя і учнів.

Основними функціями методів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів є наступні:

- активне включення самого учня в пошукову навчально-пізнавальну діяльність, яка організована на основі внутрішньої мотивації;
- організація спільної діяльності, партнерських стосунків учителів і учнів, включення дітей в педагогічно доцільні виховні відносини в процесі навчальної діяльності;
- забезпечення діалогового спілкування не тільки між учителями і учнями, але й між самими учнями в процесі здобування нових знань.

Кожний метод навчання має свої сильні і слабкі сторони, які необхідно враховувати

при виборі і поєднанні в процесі вирішення поставлених завдань. Наприклад, метод лекції, метод розповіді називають традиційними, пасивними методами. Проте, саме з допомогою цих методів найефективніше подаються системно великі блоки навчального матеріалу, даються зразки розв'язування проблем. Поєднуючи ці методи з активними та інтерактивними, такими як бесіда, дидактична гра, самостійне завдання, дослідні лабораторні роботи, творчі вправи тощо, вчитель досягає вищого рівня активності учнів, зацікавленості, рівня засвоєності навчального матеріалу, підвищення мотивації навчання.

Тільки комплексне застосування традиційних та інноваційних освітніх методів дає можливість реалізувати потенціал, який закладений в освіті.

Використана література :

1. *Алексюк А. М.* Загальні методи навчання в школі. – Видання 2-ге, переобл. і допов. – К. : Рад. школа. 1981. – 206 с.
2. *Бабанський Ю. К.* Методы обучения в современной общеобразовательной школе. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
3. *Бондар С. П.* Методи навчання: традиції та інновації // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 5. – С. 13-16.
4. *Бондар С. П.* Цілісний підхід до методів навчання як основа моделювання навчальної діяльності учнів / Гуманізація процесу навчання в школі : навч. посібник / за ред. С. П. Бондар. – 2-ге вид. доповн. – К. : Стило, 2001. – С. 12-96.
5. *Бондар В. І.* Дидактика. – К. : Либідь, 2005. – С. 78-96.
6. *Ващенко Г.* Загальні методи навчання. – К. : Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
7. *Лернер И. Я.* Дидактические основы методов обучения. – М. : Педагогика, 1981. – 186 с.
8. *Паламарчук В. Ф.* Школа учит мыслить. – М. : Просвещение, 1979. – 144 с.

Бондар С. П. *Методы активизации учебно-познавательной деятельности учеников как важен компонент личностно ориентированной учебы.*

В статье анализируются негативные последствия принудительного характера обучения, рассматриваются методы обучения, активизирующие учебно-познавательную деятельность учащихся: их сущность, достоинства, классификация.

Ключевые слова: активизация учебно-познавательной деятельности учеников, личностные знания ученика, принудительный характер учебы, методы активизации учебно-познавательной деятельности, сущность, классификация.

Bondar S. P. *Metody activations of educational-cognitive activity of students as a component of the personality oriented studies is important.*

In the article analysed negative consequences of the forced character of teaching, methods are examined teaching, arousal educational-cognitive activity of student: their essence, dignities, classification.

Keywords: activation of educational-cognitive activity of students, personality knowledges of student, forced character of studies, methods of activation of educational-cognitive activity, essence, classification.

Фіногенов Ю. С.

Національний університет оборони України

УДОСКОНАЛЕННЯ ГІМНАСТИКИ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

За результатами аналізу джерел літератури, а також особистих досліджень, які стосуються використання гімнастичних вправ у рішенні загальних і спеціальних завдань фізичної підготовки військ, обґрунтовані напрямки удосконалення змісту практичних занять з гімнастики для офіцерів Збройних Сил України.

Ключові слова: фізична підготовка, розділи фізичної підготовки, гімнастика.